

[Svoboda a důstojnost v živé a neživé přírodě (na příkladu atomů)]

24. III. [780324-1]

(13) (1) (SSaŽ - Vysoč., 24. 3. 78 dopol.)

Důstojnost a svoboda jsou téhož rodu: není důstojnosti bez svobody ani svobody bez důstojnosti. Nedůstojná svoboda přestává být svobodou a mění se v nahodilost a libovůli; nesvobodná důstojnost je pouhá přetvářka, pouhé gesto, prázdný rituál. Obojí má svůj společný zdroj a základ v aktivní účasti na nepředmětném světě hodnot. Hodnota není danost, ale výzva k jednání v určitém smyslu (směru). Mít pochopení, porozumění pro tuto výzvu, nechat se oslovit a výzvu přijmout, to znamená právě účastnit se jakési privileje, dosáhnout důstojenství. Podstata důstojnosti tohoto typu spočívá v tom, že člověk dobrovolně zachovává řád, který mu toto důstojenství propůjčuje (resp. v něm je mu propůjčováno, neboť ovšem to není ten řád sám, nýbrž jeho základ a předpoklad, na němž stojí a v němž je zakotven). Všimněme si pro srovnání způsobu, jak se chovají atomy (a složky atomů atd.) v živém těle. K podstatě života náleží ustavičné usilování, resp. viděno zvnějška: tíhnutí k akci, k aktivitě. Ale toto usilování, tato aktivita nutně zachovává určité „principy“, dodržuje jistý „řád“, respektuje jakési „normy“ či „zásady“, jimiž se musí spravovat živý organismus, má-li se udržet při životě a má-li mít šanci jít navíc kupředu (ve smyslu evoluce, tj. rozvoje individuálního, ale zejména druhového, rodového atd.). Přitom ovšem podílet se na „životě“ je pro atom jaksi vyšší úroveň, vyšší typ bytí. Atom mimo živý organismus se nejenom chová jinak než atom v živém těle (jak to **poprvé** formuloval A. N. Whitehead), ale chová se v neživé přírodě primitivněji, kdežto zapojen do života organismu se chová komplikovaněji a jeho „aktivity“ jsou mnohem jemněji odstíněny.

Pochopitelně nemůžeme mluvit u atomů o nějaké jejich „svobodě“; nicméně svoboda je nutně zakotvena v uvedené situaci, resp. struktuře situace, kde se lze vymknout obvyklému, tj. nejpravděpodobnějšímu průběhu dění tím, že je zachováno určité pravidlo, jež nevyplývá z toho, co je až dosud „dáno“. Ke skutečné svobodě v plném slova smyslu je nutno, aby byl přítomen prvek vědomí a vědomého rozhodování. Opravdová svoboda předpokládá reflexi, v níž je rozdělena komplexní skutečnost na soubor toho, co je (nebo může být) předmětně dáno, a na to, co má podmětný, subjektivní charakter (plán, rozhodnutí, vůle, chuť, úmysl, záměr atd.). Subjektivita je možná jen tam, kde je objektivní

odděleno (nějak, třeba i chybně) od subjektivního; a svoboda má svou neoddělitelnou subjektivní složku, subjektivní komponentu. A přece „svoboda“ bez subjektivity má své místo ve světě, ba dokonce – a právě! – ve světě přírody. A v pozitivním využití a použití této nevědomé, neuvědomělé „svobody“ je cosi důstojného, ano velice důstojného. Vždyť každý organismus, i ten nejnepatrnější a nejnicotnější, je dědicem obrovské tradice, je článkem v řetězu života, v dějinách vývoje živých organismů na této **Z**emi.

Můžeme si pomyslet, že po této stránce nejsou zdaleka všechny atomy téhož prvku stejné. Některé jsou možná pro vnitřní potřeby živého těla vhodnější, připravenější, užitečnější než jiné. Možná, že existuje něco jako „přirozený výběr“ atomů, anebo spíše aktivní výběr organizovaný živým tělem – čím je organismus komplikovanější a čím vyšší úroveň dosahuje, tím náročnější výběr je asi nezbytný pro aktivní vyhledání a správné zařazení vhodných atomů na rozhodující místa (do rozhodujících funkcí) v živém těle. (To by bylo ovšem zapotřebí ověřit grandiózním experimentem; o tom jindy.) Identickou povahu atomů téhož druhu můžeme zatím předpokládat pouze na základě předpojetí, resp. předsudku. Ale co když se osobitost, jedinečnost a rozdílnost v jemných kvalitách vyskytují a mohou být rozlišovány i u atomů?